

USMENOKNJIŽEVNA BAŠTINA U ETNOLOŠKOM KONTEKSTU U DRNIŠKOM KRAJU

Marijanović, Antonia

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:172:421209>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-12**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

**SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA HRVATSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST**

ZAVRŠNI RAD

**USMENOKNJIŽEVNA BAŠTINA U ETNOLOŠKOM
KONTEKSTU U DRNIŠKOM KRAJU**

ANTONIA MARIJANOVIĆ

SPLIT, 2020.

Odsjek za Hrvatski jezik i književnost

Hrvatski jezik i književnost

Hrvatska usmena književnost

**USMENOKNJIŽEVNA BAŠTINA U ETNOLOŠKOM KONTEKSTU U
DRNIŠKOM KRAJU**

Studentica:
Antonia Marijanović

Mentor:
prof. dr. sc. Marko Dragić

Split, 2020. godine

Sadržaj

1. Uvod.....	3
2. Predaje.....	4
2.1. Povijesne predaje	4
2.1.1. Uzdah kula	5
2.1.2. Legenda o ljubavi princeze Miljeve i kneza Bogdana	6
2.1.3. Čikolski most	7
2.1.4. Jedna o Meštoviću	7
2.2. Etiološke predaje.....	7
2.3. Demonološke predaje.....	8
2.3.1. Vještice	9
2.3.2. Uroci	9
3. Pučke pjesme	9
4. Usmeno-retorički oblici	11
4.1. Brojalice.....	12
5. Crkveno-pučka baština.....	13
5.1. Advent.....	13
5.2. Sveti Nikola, biskup.....	13
5.3. Sveta Lucija	14
5.4. Badnjak	14
5.5. Božić	16
5.6. Poklade.....	16
5.7. Korizma.....	17
5.8. Uskrs	17
5.9. Sveti Ante.....	18
5.10. Sveti Ivan Krstitelj	19
5.11. Sv. Roko.....	20
5.12. Mala Gospa	21
6. Nekadašnji život.....	22
6.1. Naš bi čovik zapiva iz duše.....	22
6.2. Serenade	22
6.3. Mlikarice	23
6.4. Drniška lipotica	24
6.5. Šetnja u Moseć	24

6.6. Šijavica.....	25
6.7. Sajmovi i plesovi.....	25
6.8. Tradicijska nošnja	26
6.9. Kamena s ramena	27
6.10. Prelo	27
6.11. Točak.....	27
7. Rječnik	28
8. Zaključak.....	32
Izvori	33
Vlastiti terenski zapisi.....	33
Popis kazivača:.....	33
Literatura.....	33
Sažetak	36
Abstract.....	37

1. Uvod

Usmena književnost predstavlja vrstu književnosti koja se producira zahvaljujući jezičnom mediju. Ona sadrži višestoljetne i višemilenijske poruke i pouke korisne čovječanstvu pa njezina svrha može biti: utilitaristična, didaktična i edukativna. U sustav usmene književnosti ubrajaju se: lirska i epska poezija, priče, drame, retorički oblici i mikrostrukture.¹ Svaki se sustav može klasificirati na više vrsta i podvrsta pa tako postoje pomoćne znanosti za proučavanje usmene književnosti poput: povijesti, psihologije, sociologije, antropologije i drugih. U današnje vrijeme prijete velika opasnost od zaborava i zanemarivanja usmene baštine, stoga je vrlo važno zapisivati te oblike kako bi se mogli prenositi s koljena na koljeno. Gotovo nijedna književnost nije toliko često mijenjala ime kao što je slučaj sa usmenom književnošću. Analizirajući dio o usmenoj književnosti u *Uvod u književnost* (Škreb-Stamać) vidljivi su mnogobrojni termini², ali je književnost najčešće nazivana narodnom. Ovaj termin prvi je upotrijebio francuski filozof *Michel Eyquem de Montaigne* u 16.stoljeću te on podrazumijeva književnost stvorenu od strane naroda, ona koja se prenosi na nove naraštaje.³

U ovom radu pisat će se o narodnim običajima, povijesnim znamenitostima, lokalitetima, predajama i pučkim pjesmama na području grada Drniša i njegove okolice. Cilj se ogleda u prikazivanju nekadašnjeg života koji se postupno mijenjao tijekom godina. Ono što temu čini jednostavnom jest prikazivanje nečeg što je blisko čovjeku, a opet s druge strane složenom zbog nedostatka izvora. Najstariji spomen grada Drniša dolazi u jednom kupoprodajnom dokumentu iz 8. ožujka 1494.godine. Riječ je o hrvatskom gradu smještenom u srcu Dalmatinske zagore koji je prvotno nastao kao utvrda za vrijeme prodora Turaka. Prema predaji, upravo su mu oni nadijenuli današnje ime. *Dernis* bi u prijevodu značilo „Drniš“, odnosno „Vrata u polje“.⁴ Debata oko imena grada nije u potpunosti razriješena zbog nedostatka pisanih izvora. Unatoč zavidnom geografskom položaju i bogatoj tradicijskoj kulturi, postao je kraj iz kojeg sve više ljudi iseljava. Razlog tome su posljedice ratnih oklonosti te slabija mogućnost zapošljavanja mladih ljudi. Materijal koji je u radu

¹ Marko Dragić, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti* (Fakultetski udžbenik) Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str. 11-13.

² Seljačka književnost, pučka, tradicionalna, umjetna.

³ Josip Kekez, Usmena književnost, u Škreb – Stamać, *Uvod u književnost*, IV. Poboľšano izdanje, Globus, Zagreb, 1986., str. 140-142.

⁴ Marko Dragić, *Tradicijske priče iz Zagore*, Književni krug Split; Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split 201., str. 49.

zapisan preuzet je od ljudi iz ovog kraja te dokazuje da neki običaji i danas žive bez obzira na njihovu dugovječnost. Upravo prikupljanjem usmenoknjiževnih oblika omogućeno je upoznavanje sa prošlošću, običajima, ali i sa vlastitim korijenima.

2. Predaje

Predaja je vrsta priče koja se temelji na vjerovanju u istinitost njezina sadržaja. Golem broj usmeno-proznih oblika pronalazimo u svetim knjigama poput *Biblije*, *Veda* (staronidijsko-sanskrska sveta knjiga), *Kur'ana* (sveta knjiga islama) i *Tipitake* (sveta knjiga budizma). Predaje se mogu klasificirati prema motivima, tematici, funkciji i dr. Najpoznatija je *Proppova tematska podjela* kojoj nedostaju eshatološke i demonske predaje. Prema Marku Dragiću, predaje možemo podijeliti na:

1. Povijesne predaje.
2. Etiološke predaje.
3. Eshatološke predaje.
4. Mitske (mitološke) predaje.
5. Demonske (demonološke) predaje.
6. Pričanja iz života.⁵

2.1. Povijesne predaje

Povijesne predaje utemeljene su na povijesnoj razini te je za njihovo razumijevanje ključno poznavanje povijesnog konteksta. Za razliku od mitskih i demonoloških predaja koje se pripovijedaju kao *memorati*, povijesne se predaje najčešće pripovijedaju kao *kronikati*, a rjeđe kao *fabulati*. Memorati tako podrazumijevaju susrete s onostranim bićima, a kronikati kratka obrazloženja povijesnog sadržaja. S druge strane, fabulati su predaje utemeljene na razvijenoj fabuli.⁶

Marko Dragić napravio je podjelu povijesnih predaja u knjizi *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*:

1. Agrafijska epoha.
2. Doba drevnih Grka.

⁵ Marko Dragić, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti* (Fakultetski udžbenik) Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str. 272-273.

⁶ Marko Dragić, *Tradicijske priče iz Zagore*, Književni krug Split; Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split 2017., str. 34.

3. Ilirsko i rimsko doba.
4. Starohrvatsko doba.
5. Epoha od ujedinjenja Hrvatske do kraja vladavine narodnih vladara (925.-1463.).
6. Epoha osmanske vladavine (1463.-1878.).
7. Period od konca 19. st. do 1914. godine.
8. Razdoblje između dva Svjetska rata (Jugoslavija 1918.-1990.).
9. Epoha SFRJ (1945.-1990.).
10. Period od osamostaljenja Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine (1990.-).⁷

2.1.1. Uzdah kula

Turci su nakon sramotnoga pada Bosanskoga kraljevstva koncem svibnja 1463. godine⁸ brzo prodrli na teritorij Hrvatske. Hrvatska se 1717. konačno oslobodila od Turaka a u Bosni i Hercegovini su ostali do 1878. godine. Turci su provodili strašne zločine. Najgnjusniji su bili „Pravo prve bračne noći“, „Danak u krvi“⁹, silovanja kršćanki, harač, okrutna smaknuća i dr.¹⁰

Legenda kaže da je u blizini Trošenja ili kako su je još zvali „Uzdah kula“ bila tamnica puna nesritne kršćanske raje za vrime ozloglašenog krčkog kapetana i bega Mehmeda Ljubunčića. Glavno imanje prostiralo mu se na desnoj strani Krke u Rupama. Njegova supruga je bila kršćanka po imenu Marija iz sela Bogetića, koju je on otea kada je imala 12 godina i poturčia je. Taj čovik je bia žestok i krvoločan. Prima je mito i darove, a njegovi ljudi su nemilosrdno plijenili i zatvarali rajju. Marija nije bila pokvarena već je uvik pomagala jadnoj kršćanskoj raji zajedno sa sinom Alijem koji se čak bia pokumia s Visovačkim gvardijanom fra Mihom. U to vrime postojala je i ljubavna priča između Stane, kćeri vlastelina Jure Barišića, i njezina zaručnika Pavla, sina rupskog kneza Mandušića. Na njihovoj proslavi zaruka nastrada je Husein, pomoćnik Mehmeda Ljubunčića, opsjednut Staninom ljepotom

⁷ Marko Dragić, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti* (Fakultetski udžbenik) Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str. 272-273.

⁸ Marko Dragić, *Etiologija izreke „Šaptom Bosna poginu“*, Školski vjesnik, časopis za pedagoška i školska pitanja, 60 (3). Split, 2011., str. 361-382.

⁹ Marko Dragić, *Danak u krvi u romanu „Na Drini ćuprija“ i u suvremenom pripovijedanju*, HUM časopis Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru, br. 8, Mostar, 2012., str. 123.-140.

¹⁰ Marko Dragić, *Harač i drugi zločini u Mažuranićevom spjevu „Smrt Smail-age Čengića“ i suvremenom narodnome pripovijedanju*, Zbornik: Ivan Mažuranić (1814-1890) i Crna Gora, HCDP "Croatia - Montenegrina" RH & CKD "Montenegro - Montenergina" u Osijeku & Institut za crnogorski jezik i jezikoslovlje "Vojislav P. Nikčević" - Cetinje, Cetinje – Osijek, 2011., str. 379-411.

promatra je njihovo slavlje s vrha trešnje odakle je pa i nastrada. Mehmed-beg optužia je cilo selo Rupe želeći ga zapalit i nabit sve muškarce na kolac. Marija ga je pokušavala odgovorit od te ideje, ali je konačno odusta kad je sazna da će postat did. Oslobodia je sve muškarce osim Pavla. On je osta zarobljen u kuli koja je upravo po njegovim uzdasima i tuzi dobila ime Uzdah kula. Stana ga je uspila oslobodit, a čuvši za to Mehmed-beg se u bijesu strmoglavia sa kule u rijeku Krku. Nakon njegove smrti Stana i Pavle su se vjenčali na Visovcu.¹¹

2.1.2. Legenda o ljubavi princeze Miljeve i kneza Bogdana

Nekad davno, vladari utvrde Ključ bili su banica Čika i njezin suprug, ban Domagoj. Imali su prelijepu kćer Miljevu koju su obećali za sina vlastelina Martinušića. Poanta njihova dogovora ležala je u zajedničkom otporu protiv tuđinskih vojski. Nisu ni slutili da će njihov dogovor biti kratkog vijeka te da će uzrokovati mnoge nevolje. Prvotno je poginuo Ban Domagoj u borbi protiv neprijatelja, a zatim mladi vlastelin Martinušić jahajući konja i sanjareći o svojoj princezi Miljevi. Konj mu se poskliznuo te zajedno sa vlastelinom pao u jezero Brljan odakle mu se izgubio svaki trag. Spletom nesretnih okolnosti nestao je savez među familijama pa je princeza Miljeva obećala svoje srce knezu Bogdanu. Jednog lijepog sunčanog dana svatovi su krenuli po princezu Miljevu, a knez Bogdan kao znak svoje ljubavi nosio joj je sivog Sokola jahajući bogato urešenog konja. Nebo se odjednom zamračilo i sve je postalo tmurno, a iznad Krke leteći na zmaju, vlastelin Martinušić ugrabio je princezu i odveo je u jezero Brljan. Bogdan, ne razmišljajući ni sekunde, pojurio je za svojom zaručnicom i potonuo u jezeru zajedno sa svivim sokolom. Nakon ove tragedije Bogdanov otac, knez Bogoje u svom očaju i boli razdijelio je sve svoje bogatstvo hrvatskim banovima i siromasima te ih zamolio da mole za dušu njegova sina. Dao je sagraditi samostan Aranđelovac, dva grada Čučevo i Nečven od kojih se danas mogu vidjeti samo kule između rijeke Krke. Sagradio je mostove na Roškom slapu i Brljanu, a putnici koji bi ih prelazili prethodno bi platili carinu suzom za njegova sina. Nedugo nakon osjetio je da mu smrt dolazi u susret te je dao zapaliti grad Bogočin i potom nestao bez traga i glasa. Banica Čika sagradila je kulu prema gradu Ključ u kojoj noću gore svijeće za spokoj duša Miljeve i Bogdana. Noću se također mogu čuti vriskovi nesretnih

¹¹ U Drnišu 2018. kazala mi je Jadranka Marijanović djev. Bašić; rođena 1969. godine.

*ljubavnika koji dopiru iz jezera Brljan te vilinski koraci pa je narod Bogočin grad prozvao i Vilin gradom.*¹²

2.1.3. Čikolski most

*Drniš je grad mostova. Ima glavni Čikolski most. Odmah na obilaznici još jedan priko potoka. Ima još jedan stari Šarčov most i još jedan na obilaznici u Fenčevini. Reka bi neko, neš ti mostova, neš ti mista. Al onda počne čovik malo razmišljat. Mostovi se uvijek rade da povežu različite obale, različite ljude, da premošćuju bujice i jazove. Tako i ovi naši. Naš glavni most nikad neće dostić slavu Golden Gatea, Tower Bridgea, Mosta uzdisaja, Mosta na rijeci Kwai, pariških mostova. Svi su se oni slikali u filmovima milijun puta, padalo je na njima poljubaca, bižali su priko nji i gangsteri. Bilo je svašta. Pod mostovima su ležali i beskućnici, i odvijale se svakakve sudbine. Meni, iša di iša, kad se vraćan vlakom, prva slika na obzoru je kanjon, Gradina, i podno nje Most. To je jedan od rijetko viđenih, prekrasno uklopljenih mostova u okoliš. Imaš osjećaj da on i nije naknadno građen već je tu dio okoliša oduvijek. Stranci se gotovo iznenade kad ugledaju panoramu kanjona, vide obrise Gradine i novu šetnicu. Taj kratki proplamsaj lipote, sekundu ili dvi, natjera ih da na vrhu kanjona, na vidikovcu, zastanu i upiju panoramu Drniša i Petrova polja, sve do bespuća Svilaje u daljini.*¹³

2.1.4. Jedna o Meštroviću

*Ka je bia mali volia je čuvat ovce. Ne samo ovce, volia je klesat i drvo po Svilaji. Nekad je to radija u isto vrijeme. Bia je dobar, čuda je izvodija. Neki kažu da nan je i rodijak. Ko će ga znat više, tamo negdi četvrto il peto kolino.*¹⁴

2.2. Etiološke predaje

Etiološke predaje nastaju iz potrebe za objašnjenjem nastanka naziva pojedinih lokaliteta, mjesta, prezimena, grobova, jezera, bunara i dr. Temelje se na određenim

¹² Kazala mi je 2018. spomenuta Jadranka Marijanović.

¹³ U Drnišu 2018. kazao mi je Đuro Perlić 1954. godine, diplomirani politolog.

¹⁴ Zapisala sam 2018. kazala mi je Ana Marijanović djev. Vidović; rođena 1945. godine.

povijesnim događajima i osobama. Osim već spomenute povijesne razine, etiološke predaje, ogledaju se i na mitskoj, eshatološkoj, demonološkoj i legendnoj razini. Njihov nastanak moguć je i na temelju priča iz života. Upravo u takvim predajama možemo se upoznati sa čuvenim junacima i događajima iz najranije povijesti. Uspomene na njih čuvaju i brojni toponimi unutar kojih se ubrajaju vlastita imena ljudskih naselja i različite skupine kopnenih i vodenih površina.¹⁵

Gradac

*Sedam sela jedno do drugoga,
Selo Gradac lipše od svakoga.*

*Selo Gradac, selo u tri reda,
Iz daleka ko Pariz izgleda.*

*Selo Gradac, dok ti ime traje,
Čuvat ćemo tvoje običaje.*

*Selo Gradac, kvragu bi te dala
Da u tebi nije Gospa mala.¹⁶*

2.3. Demonološke predaje

M. Dragić u svojoj knjizi *Tradicijske priče iz Zagore* definira demonološke predaje: “Demonološke predaje u osnovi imaju osobni doživljaj, susret s demonskim (onostranim) bićem. Najčešći demoni u demonološkim predajama su: *vještice, stuhe, irudice, kuga, kučibabe, vukodlaci (kodlaci, kudlaci, kozlaci), čaratani, đavao (vrag-ceni ovan, crni pas), orko, mačić, zloguke ptice (gavran, kukviža)* te razna plašila, prikaze, utvare.”¹⁷

¹⁵ Marko Dragić, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti* (Fakultetski udžbenik) Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str. 415.

¹⁶ Zapisala sam 2018. kazala mi je spomenuta Ana Marijanović.

¹⁷ Marko Dragić, *Tradicijske priče iz Zagore*, Književni krug Split; Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split 2017., str. 81.

2.3.1. Vještice

Prema narodnom vjerovanju vještice predstavljaju stvarnu žensku osobu koja je đavlu prodala svoju dušu, a on joj je u zamjenu dao natprirodne moći. Vjerovalo se da one jašu na metli te da imaju dugi ružni nos i grbu na leđima. Okupljale su se u sumrak ili oko ponoći te potom ulazile kroz ključanice, jele djecu, izazivale razne bolesti i ludilo, gušile pri spavanju. Sukladno navedenom, možemo potvrditi da su vještice bile negativno okarakterizirane te je upravo zbog toga dolazilo do njihova spaljivanja. U Hrvatskoj je njihovo spaljivanje zabranila Marija Terezija 1758. godine.¹⁸

*Postojale su one. Svašta su radile. Ako bi nekog u selo nešto bolilo odma se znalo ko je kriv. U crkvi kad bi vratar diga hostiju i ako bi ga malo dite dotaklo moglo se znat ko je vištica. Virovalo se da one dolaze i po noći i zato se navečer nisi smija češljat isprid ogledala.*¹⁹

2.3.2. Uroci

*U stare dane ka bi tele išlo cicat krava bi pišala. I unda ono se uznemiri pa neće da cica kako triba. Uzme cicu pa pušte, pa tako stalno. I unda bi se reklo to je neko ureka. Tribalo je uvatit tu pišaku u bocu i zatvorit. I došla tako jedan dan jedna žena u goste da će se nadut, da će puknit i umrit ako ne otvore tu bocu. Tako smo ti mi otkrivali uroke.*²⁰

3. Pučke pjesme

Pučke pjesme prenosile su se usmenim putem. Neke su ostale zapisane u cijelosti, a neke polovično zbog različitih životnih okolnosti. Recitirale su se na određene blagdane ispred crkve, na trgovima ili ulicama. Njihov sadržaj bio je raznovrstan, a najčešće su pjevale o povijesnim osobama, pojedinim krajevima i ljubavi.²¹

¹⁸ Marko Dragić, *Tradicijske priče iz Zagore*, Književni krug Split; Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split 2017., str. 81-82.

¹⁹ Zapisala sam 2018. kazala mi je spomenuta Ana Marijanović.

²⁰ Isto.

²¹ O tome više: Marko Dragić, *Usmena i pučka epika u tradicijskoj baštini Hrvata iz mučko-lečevačkih sela*, Zagora između stočarsko-ratarske tradicije te procesa litoralizacije i globalizacije, Sveučilište u Zadru, Kulturni sabor Zagore, Ogranak Matice hrvatske Split, Zadar, Split, 2011., str. 493-527.

Petar Svačić

Sin kralja Dmitra Zvonimira Radovan umro je „još za života kralja, te su nakon Zvonimirove smrti Ugari, radi podrijetla kraljice Jelene, polagali pravo na sve hrvatske zemlje. Međutim Zvonimira je naslijedio Stjepan II. zadnji Trpimirović i kraljevaio je do 1093. godine. U povijesno nerazjašnjenim okolnostima naslijedio ga je Petar Svačić koji je stolovao u Kninu.“²² Petar Svačić bio je posljednji hrvatski narodni kralj. Rođen je na obali rijeke Krke u gradu Kamičku, na području Miljevaca. Po njemu se oranice podno ove utvrde nazivaju svačice. Brojni znanstvenici smatraju da se Petrovo polje u Drnišu također naziva prema njemu. Kad je kralj Koloman prodro u Hrvatsku Petar mu se suprotstavio i poginuo na planini Gvozd. (Vujić, 1997) Po njemu se planina prozvala Petrova gora.²³ U povodu proslave 900. obljetnice njegove pogibije podignut mu je spomenik na vidikovcu Visovac. Kraljev pogled pada na Visovac te u jednoj ruci drži mač, a u drugoj štit.²⁴

*Oj Svačiću, ti posljednji kralju,
Ti si ponos miljevačkom kraju.
Rodno misto Kamičak je tvoje,
Rijeka Krka i Visovac s njome.
Vidikovac s miljevačke strane,
Spomenik ti lipi tu postave.
Za lipotu i sve tvoje čari
Miljevčani tebi su zahvalni.
Ponosni smo na našeg kralja,
Što potiče iz našeg kraja.²⁵*

²² Dragić, Marko, *Starohrvatske povijesne teme u suvremenom narodnom pripovijedanju*. Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Splitu, 2-3, Split, 2009., str. 41.

²³ Dragić, Marko, *Starohrvatske povijesne teme u suvremenom narodnom pripovijedanju*. Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Splitu, 2-3, Split, 2009., str. 41.

²⁴ <http://www.matica.hr/vijenac/224/svaciceva-poruka-13755/> (22. 07. 2020.)

²⁵ Zapisala sam 2018. kazala mi je spomenuta Jadranka Marijanović.

Oj Drnišu

*Oj Drnišu mali grade,
U tebi su moje nade.
Stanovnici dobre volje,
Petrovo te krasi polje.*

*Na gradini turska kula,
Još i danas tamo stoji,
A Čikola mala rijeka,
Godine ti grade broji.²⁶*

Petropoljka

*Pitaju me iz kojeg si mista,
Petropoljka di Čikola blista.*

*Pitaju me, odakle si mala,
Petropoljka bila i ostala.²⁷*

4. Usmeno-retorički oblici

Prema Josipu Kekezu usmeno-retorički oblici predstavljaju tekstove koji tvore zasebnu usmenoknjiževnu skupinu, što u prijevodu znači da primjeri u njima: uvjeravaju nekoga u nešto, služe za usavršavanje govorničkih sposobnosti ili su ritmizirane, asimetrične tvorevine.²⁸ Usmeno-retorički oblici koristili su se u najstarijim civilizacijama. Grčki filozof Aristotel u svom djelu *Pjesničko umijeće* tumači ih kao ukrašeni govor. Ističu se također, djela rimskih klasika poput Horacijeve *Ars poetica* i Kvintilijalova *De institutione oratoria*. Marko Tulije Ciceron, rimski govornik i filozofski pisac, smatra se najboljim govornikom

²⁶ Zapisala sam 2018. kazala mi je Dijana Ćoraš djev. Mujan; rođena 1972. godine.

²⁷ Zapisala sam 2018. kazala mi je spomenuta Ana Marijanović.

²⁸ Josip Kekez, *Poslovice, zagonetke i govornički oblici*, SHK, MH, Zagreb, 1996., str. 281.

svih vremena. On je retoriku predstavio kao umijeće govorenja i uvjeravanja. U Hrvatskoj je prve retoričke oblike zapisao Petar Hektorović u svom djelu *Ribanje i ribarsko prigovaranje*.²⁹

Prema Marku Dragiću usmeno-retorički oblici mogu se klasificirati na:

1. Basmе (bajalice, egzorcizmi, zaklinjanja).
2. Zdravice.
3. Brojalice.
4. Brzalice.
5. Blagoslovi/molitve.
6. Kletve.³⁰

4.1. Brojalice

“Brojalica je pjesnička tvorevina kojom se stvara ritmički i glazbeni ugođaj.”³¹ Tekst nema nikakav logički smisao, već se nastoji ostvariti akustični ugođaj. Prema tome, mogu biti napisane u stihu i prozi. Pomoću njih je vidljiva ljudska sposobnost memoiranja, ali i uvježbavanja govorničkih osobina.

Ringe jaja

Ringe ringe jaja došo čiko paja, jedno jaje muć, a mi djeco ćuć.

En ten tini

En ten tini sava raka tini sava raka tika taka bija bajam buf trif traf truf. Baka peče kruh, kruh je friški baka piški. Kruh je tvrdi dedo prdi.

Kuš okoš

Kuš okoš bokoš prne kokoš pita Maja kolko tebi kume triba jaja?³²

²⁹ Marko Dragić, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti* (Fakultetski udžbenik) Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str. 504.

³⁰ Isto.

³¹ Marko Dragić, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti* (Fakultetski udžbenik) Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str. 514.

³² Kazala mi je spomenuta Jadranka Marijanović.

5. Crkveno-pučka baština

U ovom poglavlju predstavljani su običaji vezani uz najveće blagdane i svetce koji se slave u drniškom kraju. Riječ je o božićnim i uskršnim običajima među kojima se ističe: paljenje badnjaka, polijevanje barjaka vinom, kićenje kuće, umivanje u cvijeću, tucanje jaja i slično. Od svetaca se štiju: sv. Nikola, sv. Lucija, sv. Ante, sv. Ivan Krstitelj, sv. Roko i drugi. Također, drniški kraj ima dugu tradiciju organiziranja poklada i paljenja krnje.

5.1. Advent

Advent dolazi od lat. *adventus*, *-us*, *m.* što u prijevodu znači dolazak, dohod i početak. Započinje nedjeljom najbližom svetkovini sv. Andrije koji se štiju 30. studenog te se naziva prvom nedjeljom Došašća. Advent karakterizira pokora i radosno iščekivanje Gospodinova dolaska kroz četiri nedjelje koje prethode Božiću. One simboliziraju četiri tisućljeća od stvaranja svijeta do dolaska Sina Božjega. To je ujedno vrijeme molitve, mira i posta. U tom periodu bile su zabranjene svadbe i veselja, a jedina iznimka bio je blagdan Bezgrješnoga začeca Blažene Djevice Marije koji se i danas slavi 8. prosinca.³³

5.2. Sveti Nikola, biskup

Sveti Nikola obilježava se 6. prosinca te se prema narodnim vjеровanjima prikazuje kao osoba koja djeci donosi darove. Marko Dragić u članku *Sveti Nikola - biskup u hagiografskoj baštini Hrvata* govori o važnosti sv. Nikole: „Sveti Nikola je zaštitnik djece, pomoraca, neudanih djevojaka, siromaha, studenata, farmaceuta, pekara, ribara, svjećara, zidara, trgovaca, tkalaca, zatvorenika, trgovaca, putnika, bolesnika, umirućih. Blagdan Svetoga Nikole u tradicijskoj kulturi Hrvata karakteriziraju: darivanje djece, Nikolinjski ophodi - obilaženje osobe prerusene u svetog Nikolu u biskupskom ornatu s palicom i krampusa (đavola) s košarom, lancima, šibom i slično, da od doma do doma nagrade dobru, a kazne zločestu djecu. Hrvati, također, organiziraju slavlja i procesije u čast Svetog Nikole. Drevni pretkršćanski običaj spaljivanja barki Hrvati su kristijanizirali i sačuvali do naših dana.“³⁴

³³ Marko Dragić, *Advent u liturgiji i narodnoj kulturi Hrvata, Crkva u svijetu*, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, 43 (3), Split, 2008., str. 414-417.

³⁴ Marko Dragić, *Sveti Nikola - biskup u hagiografskoj baštini Hrvata*, *Ethnologica Dalmatica*, 22 (1), Etnografski muzej, Split, 2015., str. 5.

Vjeruje se da sv. Nikola ostavlja darove u čizmicama. Naime, svaki član obitelji ostavlja svoju prethodno očišćenu čizmu ispred sobe ili na prozoru te ujutro provjerava ima li u njoj darova ili pak nema. Nasuprot sv. Nikoli nalazi se lik Krampusa koji krade djecu ili im u čizmama ostavlja šibe jer tijekom godine nisu bila dobra. Javlja se maskiran u krzno ili u slamu zveckajući lancima.

5.3. Sveta Lucija

Sv. Lucija rođena je 284. godine u Sirakuzi na Siciliji. Njezino ime potječe od latinske riječi *lux* što znači 'svjetlo', 'sjaj' ili 'jasnoća', a u širem kontekstu 'život' ili 'oko'. Nakon očeve smrti majka joj se teško razboljela te su većinu imetka potrošili na njezino liječenje koje nije bilo uspješno. Upravo zbog toga odlučile su poći na grob sv. Agate koja se potom ukazala Luciji rekavši joj da će joj majka ozdraviti, a da će ona podnijeti teške muke. Mladić za kojeg je bila zaručena rasrdio se što je razdijelila svoje imanje siromasima te ju je prijavio zbog prigrljenja kršćanstva. Upravitelj je naredio da ju spale, ali ju vatra nije dotaknula. Izvadili su joj oči, ali je ona i bez njih nekim čudom vidjela. Prije svoje smrti predvidjela je Dioklecijanovu smrt i prestanak progona kršćana.³⁵

Na spomendan sv. Lucije (13. prosinca) sije se pšenica za božićnu svijeću. *U Drnišu se vjeruje da se po visini niknule pšenice do Božića može procijeniti njezin urod u nadolazećoj godini. Također, vjeruje se da je Lucija darivala siromašne te se na njezin spomendan dariva slatkišima.* U narodu je poznata kao kršćanska mučenica koja je zbog svoje vjere podnijela teško mučeništvo.

5.4. Badnjak

Badnjak je posljednji dan Adventa ili Došašća, ujedno dan neposredne pripreme za Božić. To je naziv za Badnji dan, Badnjicu, ali i za drvo badnjak. Smatra se najbogatijim danom u kršćanskoj tradicijskoj kulturi jer ga karakterizira priprava hrane za Božić, ukrašavanje doma božićnim drvцем i jaslicama te večernja molitva i iščekivanje polnoćke. Najvažniji dio posvećen je škropljenju ukućana, domova, njiva i štala jer se vjerovalo da je

³⁵ Helena Dragić, *Osobna imena motivirana imenima ranokršćanskih mučenica*. Croatica et Slavica Iadertina, 13 (2), Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilište u Zadru, Zadar, 2017., str. 244.

blagoslovljena voda imala zaštitnu ulogu protiv zlih sila.³⁶ U središtu se nalazi drvo badnjak kojeg su još od davnina palili drevni Rimljani, južnoslavenski narodi te Englezi, Francuzi i dr. U Hrvatskoj postoje dvije vrste badnjaka. Jedan nalikuje na granu hrasta kojem lišće nije otpalo, a drugi na panj ili truplo stabla dugo do dva metra i debelo pedesetak centimetara.³⁷

Kako navodi Marko Dragić u djelu *Badnja noć u folkloristici Hrvata*, Badnjak se može podijeliti na: *Badnje jutro*, *Badnji dan* i *Badnju noć*.³⁸ *Badnje jutro i dan* tako podrazumijevaju pripremu hrane, post, kićenje, blagoslov, a *Badnja noć* unošenje badnjaka, molitva, večera, čestitarski ophodi i odlazak na ponoćku.

Kićenje na Badnji dan naziva se još i gobinjanje.³⁹ Poljskim cvijećem i zelenilom kitile su se sve kuće u Trbounju kod Drniša.⁴⁰

*Uveče se okupi cila obitelj oko badnjaka. Badnjak je uno veliko dugačko drvo kojeg dvoj il troj ljudi dovuču na komin u pušnici. Na ulazu u pušnicu najstariji član familije (najčišće ćaća, stric ili did) govori: "Na dobro vam došla badnja večer!", a ostali kažu: "I s tobom zajedno!" Potom ide molitva i blagoslov badnjaka svetom vodom. Najstariji član nazdravi vinom, a drugi piju za njen iz suska. Oko badnjaka se dica igraju, piva se i pleše. Muški nose kabane, a nakon vako lipa druženja i paljenja badnjaka odlazi se na ponoćku. Nakon ponoćke se igra kolo ispred crkve i čestita se Božić. I dva, tri dana nakon Božića badnjak i dalje gori.*⁴¹

Jedan od poznatih Božićni običaja u Drnišu je polijevanje barjaka vinom. Gazda kuće nakon polijevanja udara po badnjaku ožegom tako da iz njega frcaju iskre. Prema

³⁶ Marko Dragić, *Drvo badnjak u kršćanskoj tradicijskoj kulturi*, Crkva u svijetu, 43 (1), Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str. 67-69.

³⁷ Marko Dragić, *Badnje jutro i dan u hrvatskoj tradicijskoj kulturi*, Croatica et Slavica Iadertina, 10 (2), Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2015., str. 406.

³⁸ Marko Dragić, *Badnja noć u folkloristici Hrvata*, Croatica et Slavica Iadertina 6 Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2011., str. 230.

³⁹ Gobino je kod starih leksikologa sinonim za pletenicu „ili trak od lišća ili cvijeća što se stavlja kao nakit na zidove, vrata, pričvršćen na krajevima, a u srijedi visi; sinonim girlanda. Gobinji su u srednjoj Dalmaciji naziv za velike božićne kolače koji se stavljaju na trpezu okićenu lovorikama. U Omišu gobin je naziv za slamu koja se unosi u domove na badnju večer. U ruskom jeziku gobina je naziv za obilje, bogatstvo, žetvu. U staro-bugarskom gobino znači obilje, izobilje, pretek. U staro-crkveno-slavenskom gobino je naziv za poljske plodove, prinose. U hrvatskom i srpskom jeziku gobino je sinonim i za pljevu.“ Marko Dragić, *Badnje gobinjanje i kićenje u kulturnoj baštini Hrvata*, Bosna franciscana, XXI, 39, Franjevačka teologija, Sarajevo, 2013., str. 65.

⁴⁰ Marko Dragić, *Hrvatski panspermijski običaji, ophodi, obredi i divinacije u europskom kontekstu*, Croatica et Slavica Iadertina, 11 (1), Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2015., str. 160.

⁴¹ U Gradcu 2018. kazao mi je Ante Marijanović rođ. 1941.

*drniškom virovanju šta bi više iskri treperilo iz badnjaka toliko bi ukućani uživali obilja i blagoslova.*⁴²

5.5. Božić

Božić je najradosniji blagdan u godini kojem se raduju i mladi i stari. U narodu označava početak nove godine. Jedan od najvažnijih Božićnih običaja je paljenje božićnih svijeća koje su postavljene u pšenicu posijanu na Dan sv. Lucije. Kako navodi Marko Dragić u djelu *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti* tradicionalna hrvatska katolička čestitka glasi: „*Na dobro vam došo Božić, Sveto porođenje Isusovo*“, a odgovara se s: „*I s tobom Bog dao zajedno.*“⁴³

O Božićnim običajima Silvio Braica u svom članku *Božićni običaji* govori sljedeće: „Božićni običaji su cjelina narodnih običaja koji počinju mnogo prije Badnjaka i Božića, a obuhvaćaju cijeli Advent i produžuju se do Sveta Tri Kralja.“⁴⁴ U mnogim krajevima pa tako i u Drnišu malu djecu se uči kako postoji Djed Božićnjak ili Djed Mraz. Njegov lik je obučen u crveni plašt, ima dugu sijedu bradu, ali ne nosi mitru već običnu crvenu kapu. Prepisuje mu se darivanje djece raznim slatkišima i igračkama. Također, vjeruje se da ulazi u kuće kroz dimnjak te ostavlja poklone ispod bora.

5.6. Poklade

Velike poklade u folkloristici Hrvata obuhvaćaju razdoblje od 7. siječnja do Čiste srijede i podrazumijevaju različita narodna vjerovanja. Intenzivni pokladni običaji i događaji vidljivi su u nedjelju, ponedjeljak i utorak pred Pepelnicu kada se obilno jede i gosti jer upravo nakon tog razdoblja nastupa vrijeme mira i pokore. Zadnja nedjelja poklada naziva se *Pokladna nedjelja* te se uz nju veže neradni dan ili dan odmora. Poklade su ujedno sinonim za maškare ili mačkare.⁴⁵ Prema Marku Dragiću u djelu *Velike poklade u folkloristici Hrvata* maškare se odvijaju na dan uoči Čiste srijede: „Ophod maškara najčešće se odvijao u utorak uoči Čiste srijede, a karakteriziraju ga: zastrašujuće maske i drugi odjevni rekviziti, buka, galama, zvonjava zvona privezanih na maškare (mačkare), pjesme, šale i tako dalje. Time se

⁴² U Drnišu 2018. kazala mi je Marija Mazalin rođena 1962. godine, profesorica povijesti i povijesti umjetnosti.

⁴³ Marko Dragić, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti* (Fakultetski udžbenik) Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str. 142.

⁴⁴ Silvio Braica, *Božićni običaji*. Ethnologica Dalmatica, Split, 2004., str. 5.

⁴⁵ Marko Dragić, *Velike poklade u folkloristici Hrvata*, Croatica et Slavica Iadertina, 8 (1), Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2013., str. 155-188.

htjelo otjerati demone od domova i štala; ljudi i stoke, a to pokladne ophode čini apotropejskim.“⁴⁶

U Drnišu je na taj dan u centru pozornosti *krnjo*. Naime, riječ je o krvniku koji je kriv za sve nedaće u protekloj godini i koji je ukrao ključeve grada. Na Poljani se mogu vidjeti izvedbe različitih maskara te čuti presuda krnji. Nakon toga, povorka maskara prolazi kroz grad noseći krnju prema mostu gdje biva spaljen i bačen u rijeku.

5.7. Korizma

Korizma započinje na Čistu srijedu i traje četrdeset dana, sve do Velikog petka. Pripreme za Uskrs započinju već na Pepelnicu kada se vjernici posipaju pepelom kao znak kajanja i prisjećanja da je čovjek nastao iz praha u kojeg će se ponovno pretvoriti. Na taj dan započinje korizmeni post, točnije nemrs. Kršćani se tijekom korizme pripremaju za Uskrs molitvom i čitanjem Božje riječi.⁴⁷

Unutar korizme ima šest nedjelja: „Prva korizmena nedjelja zove se *Čista*, druga je *Pačista*, treća *Bezimena*, četvrta *Sredoposna*, peta *Gluha (Glušna)*, a šesta je *Nedjelja muke Gospodnje* ili *Cvjetnica*.“⁴⁸ Zanimljivo je istaknuti da se u Drnišu na dan Cvjetnice (Cvitnice) umiva čistom vodom i ljubičicama.

*U korizmi posti ko želi. Neki poste o krvu i vodi, neki poste od slatkoga, neki od cigara. Svak sebi odredi dane, neko posti cilu korizmu, a neko samo petke. Petkom se uvijek ide na Put križa. To je vrime mira, nema pivanja tada jer je Isusova muka.*⁴⁹

5.8. Uskrs

U spomen na Isusovo uskrsnuće slavi se Uskrs, najveći kršćanski blagdan. Uz njega su vezani brojni drevni pučki običaji. *U Drnišu se na Uskršnje jutro jede blagoslovljena pogača i kuhana jaja, a mrvice sa stola ne smiju se baciti ako se prije toga ne poljube. Doručku prethodi molitva i paljenje svijeće, a nakon njega slijedi sveta misa s početkom u*

⁴⁶ Marko Dragić, *Velike poklade u folkloristici Hrvata*, Croatica et Slavica Iadertina, 8 (1), Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2013., str. 158.

⁴⁷ Marko Dragić, *Duhovna baština Hrvata u šibenskom zaleđu*, Godišnjak Titius: godišnjak za interdisciplinarna proučavanja porječja Krke 3., Split, 2010., str. 139.

⁴⁸ Isto.

⁴⁹ Kazala mi je Ana Bašić, djev. Kulušić; rođ. 1941. godine.

10h. Popodne se posjećuje rodbina sa kojom se igra „tucanje pisanica“. Cilj igre je razbiti jaje protivnika.⁵⁰

5.9. Sveti Ante

Sveti Ante (Antun Padovanski) smatra se drugim patronom grada Drniša, odmah poslije sv. Roka. Rođen je 15. kolovoza 1195. godine u Lisabonu u bogatoj obitelji. S dvadeset godina stupio je u red sv. Augustina, a dvije godine nakon prešao je u samostan sv. Križa u Coimbru. Zahvaljujući povorci koja je prolazila kroz grad s relikvijama prvih mučenika franjevaca, sv. Antun 1220. godine odlučio je stupiti u red siromašne male braće sv. Franje Asiškog. Ovaj događaj ostavio je veliki utjecaj na njega jer su franjevci umrli zbog propovijedanja Kristove vjere. Iste godine propovijedao je Evanđelje u Maroku. Održao je nekoliko propovijedi na skupu kojeg je sazvao sv. Franjo te tako postao odgovoran za odgojni rad u franjevačkom redu. Za života radio je kao profesor teologije i bogoslovlja, obraćao je krivovjernike, pomagao siromašne, poticao kršćanski život i borio se protiv zlih običaja.⁵¹

U njegovu čast vjernici poste 13 utoraka prije svečeva spomendana jer oni simboliziraju prelazak u Kraljevstvo nebesko. Post je često popraćena osobnim zavjetima i molitvama. U Drnišu je na blagdan sv. Ante od velike važnosti proći oko svečeva kipa, dotaknuti ga i ubrati ljiljan po kojem se razlikuje od drugih svetaca. „Ljiljan je znak čistoće i stoga je cvijetom Blažene Djevice Marije.“⁵² Osim ljiljana ističu se i druge oznake poput procvjetalog križa, knjige i ribe.

Sv. Antun smatra se višestrukim zaštitnikom prema navođenju Marka Dragića u djelu *Štovanje sv. Antuna Padovanskoga u hrvatskoj crkveno-pučkoj baštini*:

„Sveti Ante (Antun Padovanski), patron je franjevaca, biskupija: Padova, Lisabon, Paderborn i Hildesheim; zaštitnik onih koji se vole, bračnih drugova, žena, djece, putnika, poniženih, potlačenih, siromaha. Pomoćnik je kod neplodnosti i kod porođaja. Zaštitnik je od demona, groznice, kuge, brodoloma, ratnih nevolja, vodene bolesti, bolesti očiju. Sveti Antun štuje se i kao zaštitnik propovjednika, budućih

⁵⁰ Kazala mi je spomenuta Jadranka Marijanović.

⁵¹ Marko Dragić, *Štovanje sv. Antuna Padovanskoga u hrvatskoj crkveno-pučkoj baštini*, Ethnologica Dalmatica 25 (1), Etnografski muzej Split, 2018., str. 38-39.

⁵² Isto, str. 40.

majki, ribara, mornara, starih ljudi, žetvi, stoke, pošte, gladovanja, Portugala i vjere u Presveti sakrament.“⁵³

*Ka god se čovik približava Drnišu, prvo što vidi je kampanel svetoga Ante. Tu, na visini, viri grad i sav okoliš i dili svoj blagoslov vridnin stanovnicima drniškog kraja. Ovi ljudi su oduvijek bili bogobojažni, štovali su i svetoga Roka, patrona Grada, i svetoga Antu, suzaštitnika. Sama crkva svetog Ante svjedok je brojnih povijesnih vremena što su se odvile nad drniškim krajem. Kip svetog Ante samo je jedan u nizu radova Ivana Meštrovića u Drnišu.*⁵⁴

*Tako se svake godine 13. 6. ide na jutarnju i popodnevnu misu jer je to običaj. Ako se nisi ispovidila ki da nisi ni bila. Mater bi vikala na te pogotovo ako priskočiš blagoslov. Misa se održavala ispred crkve, a Sveti Ante bi nan uvijek podarija lipo vrime. Uvijek nas je dolazilo puno od male djece do smežuranih lica staraca koji su molili za zdravlje i svoju familiju. Popodnevna nan je bila draža, nakon nje svi smo išli šetat po Poljani.*⁵⁵

5.10. Sveti Ivan Krstitelj

Sveti Ivan slavi se 24. lipnja i naziva se Krstiteljem jer je u rijeci Jordan krstio Isusa. S druge strane, koristi se i naziv Svitnjak prema običaju paljenja svitnjaka, velikih vatri koje su se preskakale. Kako navodi Marko Dragić u članku *Duhovna baština Hrvata u šibenskom zaleđu*, običaj paljenja i preskakanja svitnjaka potječe još iz pretkršćanskih vremena kada se vjerovalo da ono ima očisnu, lustracijsku moć.⁵⁶ Drugim riječima, preskakanjem vatre pobjeđivali su se demoni i zle sile. U hrvatskoj tradiciji sv. Ivan Krstitelj smatra se zaštitnikom od demona i duševnih bolesti. U ikonografiji se prikazuje u krznoj odjeći s janjetom, sa štapom ili štapom s križem. Poznate su neke ivanjske pjesme koje su sačuvala mitske motive, a inačica sljedeće pjesme koristi se u Ružiću kod Drniša.

⁵³ Marko Dragić, *Štovanje sv. Antuna Padovanskoga u hrvatskoj crkveno-pučkoj baštini*, *Ethnologica Dalmatica* 25 (1), Etnografski muzej Split, 2018., str. 40.

⁵⁴ Kazao mi je 2018. spomenuti Đuro Perlić.

⁵⁵ Kazala mi je 2018. spomenuta Dijana Ćoraš.

⁵⁶ Marko Dragić, *Duhovna baština Hrvata u šibenskom zaleđu*, *Godišnjak Titius: godišnjak za interdisciplinarna proučavanja porječja Krke* 3., Split, 2010., str. 147.

*Poletio 'tić pautić.
Nije to 'tić pautić,
nego anđeo grličić.
Pod krilom mu krunica,
u krunici Djevica,
koja Boga rodila
i svetoga Ivana.
Krsti, Ivane, i mene,
ja vjerujem u tebe,
u sve crkve zemaljske
i anđele nebeske.⁵⁷*

U Gradcu se u predvečerje sv. Ivana palio krijes kojeg su stanovnici Petrova polja nazivali još svitnjakom.

Po danu se pripremi loza, sijeno, slama i zapali se ka padne mrak. Dica i odrasli bi priskakali i plesali oko svitnjaka kad bi bia manji plamen. Prije nego bi priskočili zaželili bi želju u nadi da im je sv. Ivan ostvari. Najčešće se molilo za zdravlje i ljubav. Triba si bit pažljiv ka bi priskaka da se ne zapališ. Ka bi svitnjak izgorija i ka bi se vidilo da nema više žere onda bi se čepalo po tome kako bi se lug rastra.⁵⁸

5.11. Sv. Roko

Sv. Rok rođen je 1295. godine u gradu Montepellieru u bogatoj obitelji. Prema najstarijim zapisima njegovi roditelji nisu mogli imati djece te su se zavjetovali Bogu koji im je nakon dugo godina podario sina. Na tijelu je imao mrlju u obliku križa pa su smatrali da je bio predodređen za redovnički život. Nakon smrti svojih roditelja rasprodao je svoj imetak, a novac podijelio siromašnima. Krenuo je na hodočašće u Rim, ali se na putu zaustavljao u mjestima poput Aquapendente i Cesena u kojima je pomagao oboljelima od kuge. Na povratku u domovinu razbolio se od kuge u Piacenzi. Zbog toga je neko vrijeme boravio u šumi i hranio se biljkama. Prema legendi, svaki dan mu je dolazio pas noseći komad kruha.

⁵⁷ Marko Dragić; Helena Dragić; *Sveti Ivan Krstitelj u hrvatskoj tradicijskoj baštini*, Croatica et Slavica Iadertina 15 (1). Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilište u Zadru, Zadar, 2019., str. 310-311.

⁵⁸ U Gradcu 2018. kazao mi je Ante Marijanović rođ. 1941.

Iscrpljen i neprepoznatljiv od bolesti, vratio se u svoj zavičaj gdje je bio utamničen od sudca, vlastita ujaka, koji ga nije prepoznao. Nakon pet godina tamnice pronađen je mrtav u ćeliji zajedno sa zapisom: „Svi koji obole od kuge i zaištu pomoć sv. Roka, sluge Božjega, bit će iscijeljeni.“⁵⁹

Iz navedene biografije o sv. Roku može se zaključiti da zauzima zavidno mjesto u katoličkoj tradicijskoj baštini Hrvata. Danas se mogu čuti mnogobrojna kazivanja o njegovim izlječenjima te se zbog toga štuje u brojnim mjestima *Lijepa naša*. Zaštitnik je od kožne epidemije, kolere i rana. U Drnišu se smatra glavnim patronom gotovo tri stoljeća:

*„Sv. Roko zaštitnik je Drniša od 1731. godine kada je gradom i okolnim mjestima harala kuga. Nakon velikog pomora stanovništva te godine Drnišani su u čast sv. Roka podigli kapelu koja je prerasla u crkvu. Svake godine održava se misno slavlje i procesija u njegovu čast. To je Dan grada Drniša te se na gradskoj poljani održava pučka fešta. Grad Drniš je na svom općinskom grbu želio lik sv. Roka, pa je Ivan Meštrović u bronci uradio reljef koji predstavlja muškarca kojem pas liže ranu.“*⁶⁰

5.12. Mala Gospa

*Mala Gospa je glavni događaj u Gracu. To je dan ka se rodila Blažena Divica Marija. Slavi se u svim selima Petrova polja 8.rujna. Na taj dan održava se misa ujutro i popodne nakon šta malo spadne sunca u crkvi ili van nje. Prije mise ide se u procesiju, a nakon se vrti oko kipa i moli se. Moš molit šta oš to je po tvojoj volji. Na kraj vrtnje uzme se cvit kojim je Gospa ukrašena. Cilo selo se priprema danima za taj događaj. Okupe se kola pa plešu u nošnjama. Igra se i baluna, ali po više tura. Dođu ovi iz Ružića, Kadine glavice, Kričaka, Kljaka. Ma bude nas ko rusa. Oko crkve donose standove di moš nać svega. Oš robe, oš rane il igračaka.*⁶¹

⁵⁹ Marko Dragić, *Sveti Rok u tradicijskoj katoličkoj baštini Hrvata*, Nova prisutnost, Časopis za intelektualna i duhovna pitanja, XI (2), Kršćanski akademski krug, Zagreb, 2013., str. 167.

⁶⁰ Isto, str. 172.

⁶¹ U Gradcu 2018. kazao mi je spomenuti Ante Marijanović.

6. Nekadašnji život

Nekadašnji život razlikovao se od suvremenog jer su pojedini običaji nestali, a neki su se izmijenili. Najpoznatiji svodili su se na glazbu i ples u kolu, pjevanje pod prozorom, šetnje i igre poput šijavice i kamena s ramena. Svi su oni nastali iz potrebe za veseljem i traganjem za srodnim dušama. Pomoću njih čovjek bi se opustio i odlutao od vlastitih problema.

6.1. Naš bi čovik zapiva iz duše

Mi u ovon našen malon gradu nemamo more, nema puno turista. Samo dikoji zabasa. Mi imamo priredaba i prestava za same sebe. Već osan godina imamo jedno lipo događanje, susret klapa sjeverne i srednje Dalmacije i to uvijek vako prid kraj šestog il početkon sedmog miseca. Nije to takmičenje ko je bolji nega baš druženje ljudi šta volu klapsku pismu. Zato se taj susret i zove po pismi "Naš bi čovik zapiva iz duše"! Tako se krajon šestog susrelo deset klapa, ja mislin na jednoj od najlipši pozornica, na Stubištu poviše Poljane. Pune skale, puno isprid skala, pripuno svita. Bilo je lipo vidit mlade, ali i vake ka ja, šta smo uvatili side, šta ćelavimo, šta se približavamo svom završnon računu kako guštamo u pivanju mladosti šta se slila u klapama. Najprvo je pivala klapa "Drniš" ka domaćin, ženska klapa "Zikva" s Pašmana, muška klapa "Šantarel" iz Pirovca, mješovita klapa "Školji" s Pašmana, muška klapa "Vrilo" iz Hana, ženska klapa "Šinjinorine" iz Kaštela, muška klapa "Asseria" iz Benkovca, ženska klapa "Mindula" iz Okruga Gornjeg, ženska klapa "Kolura" iz Splita i muška klapa "Sveti Luka" iz Otoka. Sad kad ti vako nabrojiš deset klapa, svi pivaju ka gardelini, a šta moreš reć?! Moreš samo reć da si gušta i uživa u svakoj riči ispivanoj. Nemamo mi ode baš turista, al' se trudimo da u mozaiku lipote šta se zove Lipa naša, Drniš bude jedan od najlipši kamenčića!⁶²

6.2. Serenade

Drniš je nekad, i ne samo Drniš, ima lip običaj osvajanja ženskih srca pismama, serenadama. Naravno, mislimo na onaj muški dio. Još u srednjem viku postojali su trubaduri, no to je neka druga priča. Ova naša zbiva se tu, u Drnišu, prije četrdesetak

⁶² U Drnišu 2018. kazao mi je spomenuti Đuro Perlić.

ili više ili manje godina. Akteri bi uvijek bili momci željni ljubavi, poneka boca vina i gitara. I svi bi znali pivati. Otišli bi blizu prozora dame koju su tili očarati i onda bi lagano počela pisma. Nije to bila dernjava i kidanje žica. Bila bi to simfonija u malom. Glazbeno educirani, predivnih glasova, znali su uskladiti svoje solo dionice u jednu melodiju koja bi dobrano uzburkala i duše nas slučajnih promatrača koji smo tek počeli stasavati na tom putu koji se zove traganje za srićon. Kad bi škure pod kojima se pjevalo ostajale uporno zatvorene, dopunska inspiracija bi se lako našla u boci koja je obavezno išla uz pjevače. Trenutak dva i pisma bi opet potekla. I sva tuga zbog neotvorenih škura samo bi još više usijala tenore, a i gitara, kao da je bila svega svisna, još bi lipše prebiralala akorde. Sutradan bi cili Drniš priča o tom događanju. Niko se nije bunio zbog buke, niko nije prosvidovao ili bio povrijeđen osim poneke ženske sujete koja bi uporno odolijevala izljevima ljubavi. Uvijek bi te pisme imale fini dalmatinski klapski štih, uvijek su te riči bile čista poezija, baš ka što su poezija i tonovi koje ispušta gitara vođena vištom rukom kroz ponoćnu tišinu i lagani odsjaj misečine. Novo vrijeme donilo je nove običaje. Neki od drniških trubadura su umrli, neke je život usmjerio drugim putem, sada je na djelu neka nova glazba, rekao bi pjesnik, neki novi klinci.⁶³

6.3. Mlikarice

Postojala je davno u našem kraju skupina žena koju smo svi zvali „Mlikarice“. Bile su to žene koje su prodavale mlijeko i od toga zarađivale za život. Svaka od njih imala bi po više narudžbi pa bi se onda mogao skupiti pristojan novac. Krave je trebalo čuvati, voditi na ispašu te čistiti za njima. Nije to bio lagan posao, trebalo ih je znati i musti. Sjećam se jedne naše mlikarice iz Kričaka, nisam siguran je li se prezivala Jerković ili Bilić. Ona nikada nije kasnila s mlijekom, uvijek je bila točna i pažljiva. Koliko puta je uz mlijeko donijela i ponešto od voća, bajam ili oskorušu. Uvijek je vodila računa da boce u kojima nosi mlijeko budu čiste. Toga danas više nema. Rijetko ko danas ovdje ima krave, ovce i druge životinje. Mlikarice su živjele sve do pojave tetrapaka i mlijeka s kojeg više nisi mogao skidati skorup i mazati ga po kruhu. Sve se promijenilo tehnološkim napretkom, pijemo mlijeko odgovarajuće

⁶³ U Drnišu 2018. kazao mi je spomenuti Đuro Perlić.

*masnoće s različitim okusima. Ostalo je samo sjećanje na onaj užitak ispijanja kave kad bi mlikarica dolazila i čakulala s majkom.*⁶⁴

6.4. Drniška lipotica

*Svaki grad na svitu ima nešto svoje posebno, nešto šta ga stavlja mimo sve i onda ga pamtimo baš po tih nekoliko stvari. Lako je onin velikin gradovima, starim, šta se za nji znade otkad je svita i vika. Problem je s ovin manjin ala Drniš. Kad ti u Zagrebu nazideš deset kuća, to se ni ne vidi, kad nazideš tolko u Drnišu, već moreš govorit o cilon naselju. Ma ono šta je najvažnije, bitno je po čemu misto pamte ljudi šta su se u njemu rodili, u njemu resli, u njemu stare i čekaju Istinu. Furešti dođe, bude, vidi, oduševi se, metimo reć, u Šibeniku s Katedralom, s tvrđavan, s kanalom, s prirodom i morem, bude koji dan i ode ća. U Drniš malo ko od njizi i zalazi. Zato je meni bitno po čemu se Drniš pamti. Ta veza, ta spona šta veže čeljade s njegovin mistom, to je teško objašnjivo. Ti ne moreš objasnit zašto mater voli dite. Ona ga jednostavno voli jer je tako od iskona. Tako i čovik voli svoje misto. Tu je nika, tu je resta, oda po ulicama, starijo. Šteta što Most ne zna govoriti. Ispričao bi puno priča, veselih, tužnih, tragičnih. Svi su ti ljudi ostavili djelić svoje duše uz Most. Makar sve manje šetam, on je ipak moj dragi Most što premošćuje doba mladosti i sadašnjost, on je svjedokom mnogih ljubavi. Zato će za mene uvik biti "Drniška lipotica"!*⁶⁵

6.5. Šetnja u Moseć

Sićan se ka mulac, mater je uvik upozoravala da ne iden na most i da se ne nagingen jer bi mi se moglo zamantat. Neki od nas bili bi ekstra hrabri pa bi se popeli na parapet i šetali po njemu. Ja naravno nisan bijo među njima. Ima jedna specifičnost s tim mostom. Prije je bijo običaj više šetati priko Mosta i tu se račva cesta za Split i Šibenik. Kad bi cura i momak ošli šetat, kako bi se reklo, u Moseć, takva veza smatrala bi se gotovom stvari i ozbiljnom vezom. Mogli su oni stvarno raspredati o Smail agi Čengiću, ali sve bi to bilo zaludu. Pa i dobro je to. Mnoge takve šetnje

⁶⁴ U Drnišu 2018. kazala mi je spomenuta Marija Mazalin.

⁶⁵ U Drnišu 2018. kazao mi je spomenuti Đuro Perlić.

polučile su sasvim konkretne rezultate. Šteta što se to sada ne čini, a ako se i šteta, to onda čine ovakvi poput mene, pa od toga nikakve koristi.⁶⁶

6.6. Šijavica

Šijavica je igra koja se još zna zvat i mura. Kako ko upanti. Toj igra pogađanja, zbrajanja. Igra se tako da skupa na talijanskon bacaju se brojevi. Al mi to izminimo sve na naški ko uvik. Napravimo malo kako nas je volja, izminili smo malo brojeve i njiove zbrojke. Tako je jedan plus jedan dua. Dva plus dva je kvatro. I tako dalje nastaviš samo cinkva, šia, šete, oto, nova. I deset je tuta nije djeći. Zašto? Jer je to zbroj brojeva a najviše šta moreš bacit je pet, a najmanje šta moreš bacit je jedan. Sve ostalo se radi tako da se dogodi zbroj između tvoje i moje ruke, ja bacin dva ti baciš tri to je pet i ko kaže cinkva taj je dobija. Ako niko ne pogodi onda neće niko ni dobit. Ako oba igrača pogode isti broj ope se poništava i idemo dalje. Bitno je da se igra brzo, šta prije da se bacaju brojevi.⁶⁷

6.7. Sajmovi i plesovi

Na Miljevcima se slavi Ime Isusovo, Gospa od milosti i Sv. Petar i Pavao. Tada bi sprid crkve bili sajmovi di su cure dolazile u najlipšim nošnjama. Pri takim događanjima su se sklapali i brakovi jer bi muški gledali divojke koje plešu u kolu. Gledali bi njiove pokrete po kojima se vidilo njiovo zdravlje. Bilo je važno da cura bude rumena i punija jer bi ona tako bila prije izabrana. Mršavice niko nije ni gleda jer su mislili da one ne mogu ništa radit i da se brzo umaraju. Najpoznatiji ples u kolu je bia kukunješke. Od ostalih bili su: biralica, Žikino kolo i kozara. Biralica se pleše tako šta muškarac bira divojku i kao par plešu u sredini kola pri čemu se piva: „Igraj mali svejedno ti je oto tvoja mala nije, ajde mali biraj para da vidimo da li valja.“⁶⁸

Drnišani bi svoja kola izvodili ispred općine na Poljani, iza škole, a na božićne blagdane i na Gradini odakle bi se plešući spustili do općine. Pri plesu su pjevali i pjesme:

⁶⁶ Isto.

⁶⁷ Jandre Bašić rođen 1937. godine kazao mi je u Drnišu 2018. godine.

⁶⁸ Zapisala sam 2018. kazala mi je spomenuta Ana Bašić.

*„U majke te ja zapita.
Obeća te meni dati
Oćeš li se moja zvati.
Nije prošla ni godina dana
Ostala sam jedna sama.
Evo pada snig i rosa.
Ostala sam jedna bosa.
Ja ću prodat dil od kuće
Pa ću kupit par obuće.*

*Svak će reći lipa moja
Zar prilika nisam tvoja.
Ako nisam ja prilika
Ja sam stara ljubav tvoja.*

*U Ivana gospodara
Dosta blaga, dosta para
Dosta para i dinara.
I dva sina dva junaka.“⁶⁹*

6.8. Tradicijska nošnja

O tradicijskoj nošnji grada Drniša malo je pisanih izvora koji svjedoče o razvoju tradicijskog ruha tijekom godina. „Drniška tradicijska nošnja pripada zapadnom dinarskom etnografskom krugu, s djelomičnim uplivom jadranske kulturne zone.“⁷⁰ Većina je elemenata nošnje odavno zaboravljena, a uzrok tome su posljedice rata, promjena načina života, odlazak iz rodnog kraja i slično. O odjevnim predmeti muške i ženske nošnje Marko Dragić u članku *Etnografsko-filološki prinosi tradicijskoj kulturi drniškog kraja* navodi sljedeće: „U odjevne predmete ženske nošnje ubraja se: košulja ukrašena vezom, krožetin od pamučne tkanine, sukнена haljina s našivenim oplećkom (prslukom), pregača (otkana od domaće vune) s raznobojnim dužim i kraćim resama, sadak (ženska bluza od modrog sukna). (...) Tipično odijevanje muškaraca: suknene gaće, oko pasa pridržavane kurdelom (uzicom), košulja

⁶⁹ Ivan Ivančan, *Narodni plesovi Dalmacije – Zagora*, Ethnologica Dalmatica, Vol. 3., Split, 1994., str. 56-57.

⁷⁰ Dinka Alapuović-Gjeldum, *O tradicijskoj nošnji drniškog kraja*, Ethnologica Dalmatica, Vol. 3., Split, 1994., str. 33.

(bijela, platnena, širokih rukava, visokog ovratnika), krožet (prsluk od domaćeg modrog sukna), kaparen (kaputić s rukavima od smeđeg sukna), kaban (ogrtač s kapuljačom).⁷¹ Specifičan element tradicijskog pokrivala za glavu je crvena kapa. Riječ je o prastarom odjevnom predmetu iz ilirskog razdoblja s vezenim uzorcima, crnom predom i resama, a nose ju i muškarci i žene. Muška je nošnja izašla iz upotrebe ranije nego li ženska, ali su se neki dijelovi sačuvali pa danas, za vrijeme određenih blagdana, možemo vidjeti samo pojedine odjevne predmete.

6.9. Kamena s ramena

*E to van je jedna posibna. Stara, iz dalmatinske zagore. A odakle će drugo i bit? Kamen iste veličine se baca ka ona naša šta ga baca u sportu. Ona baca kuglu. Ovo je igra di nima vrtnje, ima samo crta i do nje se mora zaletit i bacit kamen s ramena. Kamen stoji na ramenu i baci se. Za igru je bija potriban jedan veći tako da bi lipo lega u ruku igraču. Gleda se ko će bacit više, dalje. Tu je bitna snaga, nema nju svak.*⁷²

6.10. Prelo

*Prelo je ka se sastanu muški i ženske zajedno na iston mistu. Bili su tu: tete, strine, ujne, didovi, bake. Tu se čakulalo, plelo, šilo, krpilo, prelilo, šalilo. Nekad su žene išle i same bez muški.*⁷³

6.11. Točak

*E to je uno ispod kuće. Tu su ljudi prije prali robu, došle bi žene iz svi okolni sela. Neke bi puno odale pa bi se umorile. Tu ih je čekala čista voda sa izvora. Tu godinama se uzima voda za napojit stoku. Voda se uzimala u kante pa bi se nosila opet nazad do kuće. Jer to su bila druga vrimena nije unda bilo svakakvi sprava ki danas. Danas tu jedva ko zastane, a nema čišće vode od naše.*⁷⁴

⁷¹ Marko Dragić, *Etografsko-filološki prinosi tradicijskoj kulturi drniškoga kraja*, Godišnjak Titius, 1. Split 2008., str. 196-197.

⁷² Kazao mi je spomenuti Jandre Bašić.

⁷³ Zapisala sam 2018. kazala mi je spomenuta Ana Marijanović.

⁷⁴ Isto.

7. Rječnik

A

ala- kao

B

balun- lopta

bija- bio

bižali- bježali

C

cinkva- cinque

Č

čovik- čovjek

Ć

ćaća- otac

ćakulati- pričati

D

did- djed

dikoji- poneki

dil- dio

dili- dijeli

divojka- djevojka

F

familija- obitelj

K

kaban- ogrtač s kapuljačom

kaparen- kaputić s rukavima

ki- kao

komin- kamin

krajon- krajem

krnjo- princ karnevala

krožet- prsluk od domaćeg modrog sukna

kurdela- uzica

kvatro- quattro

L

lipo- lijepo

live- lijeve

M

malon- malom

miljun- milion

moreš- možeš

mulac- dijete

N

najlipši- najljepši

najprvo- najprije

nan- nama

nima- nema

nisan- nisam

nova- devet

NJ

njiovo- njihovo

O

odvuik- oduvijek

ope- opet

osan- osam

oto- to

otto- osam

P

pa- pao

patron- zaštitnik

pišati- urinirati

pit- piti

potriban- potreban

pregača- odjevni predmet tradicionalne drniške nošnje, otkana od domaće vune

prestava- predstava

prominjeni- promijenjeni

pušte- ostavi

R

rana- hrana

rodijak- rođak

S

sadak- ženska bluza od modrog sukna

san- sam

snig- snijeg

susak- drvena posuda za vino

svak- svatko

Š

šete- sette

šia- sei

škure- prozori

šta oš- što želiš

štih- stih

T

tuta- dieci

U

unda- onda

uno- ono

upanti- upamti

uvik- uvijek

V

virī- izdiže se

vištom- vještom

vratar- fratar

vridnin- vrijednim

vrime- vrijeme

8. Zaključak

Usmena književnost svjedoči o životu ljudi, njihovim običajima i tradiciji. Kao takva, prenosila se stoljećima i glasi za najveću ulogu u očuvanju hrvatskog nacionalnog i vjerskog identiteta. Najbolji primjeri vidljivi su u pučkim pjesmama i običajima koji se najčešće vežu uz nekog svetca poput sv. Ivana, sv. Nikole i drugih. Slijediti te običaje značilo bi slijediti svoje pretke i njihov nauk. Tijekom godina neke su se stvari izmijenile, a neke su u potpunosti nestale. S druge strane, u radu je vidljivo da su ljudi nekad davno bili praznovjerni. Vjerovalo se da postoje vještice, demoni i razne osobe koje „*bacaju uroke*“. Danas to nije tako, rijetko se čuju takve priče jer su ljudi postali religiozniji i svjesniji stvari oko sebe. Pišući ovaj rad, autorica je uložila veliki trud i emocije kako bi prenijela čitateljima što bolji prikaz rodnog kraja. Ovo je pomalo zaboravljen kraj, ali i dalje živi. Živi zahvaljujući svojoj povijesti, prirodnim ljepotama i ljudima. Iz ovog kraja potječu poznata imena poput Ivana Meštrovića, Ivana Aralice i Krste Odaka. Drnišani su: pršutari, maslinari, vinogradari, poljoprivrednici, kipari i rudari. Oni se diče tvrđavama, Petrovim poljem, plesom i glazbom, a prije svega poštenjem. To vam je dalmatinska krv, ponekad malo prgavi, ali dobrih duša. Autorici je bila iznimna čast razgovarati s ovim ljudima te na taj način doprinijeti očuvanju povijesti i jezika, ali i buđenju svijesti da se trebamo boriti i štititi našu tradiciju i kulturu. Svi su kazivači bili od velike pomoći jer su pored vlastitih preokupacija izdvojili vrijeme kako bi učinili nešto posebno, ispričali su ono što će zauvijek ostati zabilježeno. U današnjem suvremenom svijetu obezvrjeđuje se sve što je tradicionalno i narodno te upravo zbog toga treba čuvati ono što je teškom mukom stečeno, drugim riječima, ono što nazivamo „*svojim*“.

Izvori

Vlastiti terenski zapisi

Popis kazivača:

Ana Bašić rođena Kulušić; 22.8.1941. godine

Jandre Bašić rođen; 31.1.1937. godine

Dijana Ćoraš rođena Mujan; 27.10. 1972. godine

Ana Marijanović rođena Vidović; 16. 2. 1945. godine

Ante Marijanović rođen; 7. 11. 1941. godine

Jadranka Marijanović rođena Bašić; 17.10.1969. godine

Marija Mazalin rođena; 14. 09. 1962. godine, diplomirana profesorica povijesti i povijesti umjetnosti

Đuro Perlić rođen; 02. 02. 1954. godine, diplomirani politolog

Literatura

1. Alapuović-Gjeldum, Dinka, *O tradicijskoj nošnji drniškog kraja*, Ethnologica Dalmatica, Vol. 3., Split, 1994., str. 23-34.
2. Asturić, Marina, *Veliki tjedan u bročanskoj-stonskoj kulturnoj baštini*, Ethnologica Dalmatica, 26 (1). Split, 2019., 67-96.
3. Barać, Ivana, *Veliki tjedan u crkveno- pučkoj baštini širokobriješkoga kraja*, Croatica et Slavica Iadertina, Odjel za kroatistiku i slavistiku, Vol.10, No. 10/2, Sveučilište u Zadru, 2014. str. 375.-385.
4. Braica, Silvio, *Božićni običaji*. Ethnologica Dalmatica, Split, 2004., str. 5-26.
5. Dragić, Helena, *Osobna imena motivirana imenima ranokršćanskih mučenica*. Croatica et Slavica Iadertina, 13 (2), Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilište u Zadru, Zadar, 2017., 235.-252.

6. Dragić, Marko; Dragić Helena, *Sveti Ivan Krstitelj u hrvatskoj tradicijskoj baštini*, Croatica et Slavica Iadertina 15 (1), Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilište u Zadru, Zadar, 2019., str. 275-329.
7. Dragić, Marko, *Štovanje sv. Antuna Padovanskoga u hrvatskoj crkveno-pučkoj baštini*, Ethnologica Dalmatica 25 (1), Etnografski muzej Split, 2018. 37. – 66.
8. Dragić, Marko, *Tradicijske priče iz Zagore*, Književni krug Split; Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split 2017.
9. Dragić, Marko, *Sveti Nikola - biskup u hagiografskoj baštini Hrvata*, Ethnologica Dalmatica, 22 (1), Etnografski muzej, Split, 2015., str. 5-42.
10. Dragić, Marko, *Hrvatski panspermijski običaji, ophodi, obredi i divinacije u europskom kontekstu*, Croatica et Slavica Iadertina, 11 (1), Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2015, 149-179.
11. Dragić, Marko, *Badnje jutro i dan u hrvatskoj tradicijskoj kulturi*, Croatica et Slavica Iadertina, 10 (2), Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2014., str. 399-435.
12. Dragić, Marko, *Velike poklade u folkloristici Hrvata*, Croatica et Slavica Iadertina, 8 (1), Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2013., str. 155-188.
13. Dragić, Marko, *Sveti Rok u tradicijskoj katoličkoj baštini Hrvata*, Nova prisutnost, Časopis za intelektualna i duhovna pitanja, XI (2), Kršćanski akademski krug, Zagreb, 2013., str. 165.-182.
14. Dragić, Marko, *Badnje gobinjanje i kićenje u kulturnoj baštini Hrvata*, Bosna franciscana, XXI, 39, Franjevačka teologija, Sarajevo, 2013., str. 63-75.
15. Dragić, Marko, *Danak u krvi u romanu „Na Drini ćuprija“ i u suvremenom pripovijedanju*, HUM časopis Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru, br. 8, Mostar, 2012., str. 123.-140.
16. Dragić, Marko, *Badnja noć u folkloristici Hrvata*, Croatica et Slavica Iadertina 6 Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2011., str. 229-264.
17. Dragić, Marko, *Usmena i pučka epika u tradicijskoj baštini Hrvata iz mučko-lečevačkih sela*, Zagora između stočarsko-ratarske tradicije te procesa litoralizacije i globalizacije, Sveučilište u Zadru, Kulturni sabor Zagore, Ogranak Matice hrvatske Split, Zadar, Split, 2011., str. 493-527.
18. Dragić, Marko, *Etiologija izreke „Šaptom Bosna poginu“*, Školski vjesnik, časopis za pedagoška i školska pitanja, 60 (3). Split, 2011., str. 361-382.

19. Dragić, Marko, *Duhovna baština Hrvata u šibenskom zaleđu*, Godišnjak Titius: godišnjak za interdisciplinarna proučavanja porječja Krke 3., Split, 2010., str. 123-174.
20. Dragić, Marko, *Starohrvatske povijesne teme u suvremenom narodnom pripovijedanju*. Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Splitu, 2-3, Split, 2009., str. 21.-44.
21. Dragić, Marko, *Advent u liturgiji i narodnoj kulturi Hrvata*, Crkva u svijetu, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, 43 (3), Split, 2008., str. 414-440.
22. Dragić, Marko, *Drvo badnjak u kršćanskoj tradicijskoj kulturi*, Crkva u svijetu, 43 (1), Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str. 67-91.
23. Dragić, Marko, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*. Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008.
24. Dragić, Marko, *Etnografsko-filološki prinosi tradicijskoj kulturi drniškoga kraja*, Godišnjak Titius, 1. Split 2008., str. 167-205.
25. Ivančan, Ivan, *Narodni plesovi Dalmacije – Zagora*, Ethnologica Dalmatica, Vol. 3., Split, 1994., str. 53-65.
26. Kekez, Josip, *Poslovice, zagonetke i govornički oblici*, SHK, MH, Zagreb, 1996.
27. Kekez, Josip, *Usmena književnost*, u Škreb – Stamać, *Uvod u književnost*, IV. Poboľšano izdanje, Globus, Zagreb, 1986.
28. Kelava, Josipa. *Suvremeni zapisi predaja o osmanskoj vladavini u posuškom kraju, Bosna franciscana*, 47. Sarajevo: Franjevačka teologija, 2017., 285-305.
29. *Povijest hrvatske književnosti*, knj. 1, napisale Maja Bošković – Stulli i Divna Zečević, Liber, Mladost, Zagreb, 1978.
30. *Usmene pripovijetke i predaje*, priredila Maja Bošković-Stulli, SHK, MH, Zagreb 1997.

Mrežni izvori

1. <https://www.matica.hr/> (Pristup: 22.07.2020.)

Sažetak

USMENOKNJIŽEVNA BAŠTINA U ETNOLOŠKOM KONTEKSTU U DRNIŠKOM KRAJU

U ovom radu prikazani su usmenoknjiževni oblici drniškog kraja koji obuhvaćaju povijesne, etiološke i demonološke predaje. Povijesne se, uglavnom, tiču turske vladavine, a etiološke nastaju iz potrebe za objašnjenjem nastanka naziva pojedinih lokaliteta, mjesta i drugih stvari.

S druge strane, demonološke predaje podrazumijevaju vjerovanje u onostrana bića, vještice i Sotonu. Poseban naglasak stavljen je na crkveno-pučku baštinu čiji se prikaz očituje u božićnim običajima, običajima karakterističnim za pojedine svetce te ostale blagdane. Neki od najvažnijih običaja su: paljenje badnjaka za Božić, preskakanje krijesa na Ivandan, umivanje u cvijeću za Cvijetnicu, darivanje na sv. Nikolu i slično. Drniš je najpoznatiji prema svom zaštitniku, sv. Roku koji se štuje od davnina jer je izliječio veliki broj stanovnika oboljelih od kuge. Suzaštitnikom se smatra sv. Ante čija je crkva svjedok brojnih povijesnih događaja što su se odvijali nad drniškim krajem. Serenade, kola, sajmovi, igre, poslovice, dokaz su nekadašnjeg života koji je polako počeo nestajati, ali zahvaljujući pojedincima ostao je zapisan u nadi da će se i dalje prenositi na buduće generacije.

Ključne riječi: Drniš, predaje, crkveno-pučka baština, običaji, nekadašnji život

Abstract

ORAL-LITERARY HERITAGE IN ETHNOLOGICAL CONTEXT IN THE DRNIŠ AREA

This paper presents oral literary forms of the Drniš region, which include historical, etiological and demonological traditions. The historical ones mainly concern the Turkish rule, and the etiological ones arise from the need to explain the origin of the names of certain localities, places and other things. Demonological traditions, on the other hand, involve belief in supernatural beings, witches, and Satan. Special emphasis is placed on the church-folk heritage, the presentation of which is manifested in Christmas customs, customs characteristic for individual saints and other holidays. Some of the most important customs are: lighting a tree on Christmas Eve, skipping bonfires on Ivandan, washing in flowers for Palm Sunday, giving gifts on St. Nicholas etc. Drniš is best known for its patron saint, St. Roch who has been worshipped since ancient times for curing a large number of people suffering from plague. The co-patron is considered to be St. Anthony, whose church is a witness to numerous historical events that took place in the Drniš area. Serenades, folk dances, fairs, games, nursery rhymes, are proof of a former life that slowly began to disappear, but thanks to the individuals, it remained written in the hope that it will continue to be passed on to future generations.

Key words: Drniš, traditions, church-folk heritage, costumes, former life

SVEUČILIŠTE U SPLITU

FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja Antonia Marjanović, kao pristupnik/pristupnica za stjecanje zvanja sveučilišnog/e prvostupnika/ce Knj. jezika i Knjiž. i talij. i Knjiž. izjavljujem da je ovaj završni rad rezultat isključivo mogega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio završnog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga završnog rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 15. 9. 2020. god.

Potpis

Antonia Marjanović

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O KORIŠTENJU AUTORSKOG DJELA

kojom ja Antonia Manijanović, kao autor/ica završnog rada dajem suglasnost Filozofskom fakultetu u Splitu, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom

USMENA BAŠTINA U ETNOLOŠKOM KONTEKSTU
U DRNIŠKOM KRAJU

koristi na način da ga, u svrhu stavljanja na raspolaganje javnosti, kao cjeloviti tekst ili u skraćenom obliku trajno objavi u javnoj dostupni repozitorij Filozofskog fakulteta u Splitu, Sveučilišne knjižnice Sveučilišta u Splitu te Nacionalne i sveučilišne knjižnice, a sve u skladu sa *Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima* i dobrom akademskom praksom.

Korištenje završnog rada na navedeni način ustupam bez naknade.

Split, 15. 9. 2020. god.

Potpis

Antonia Manijanović

Izjava o pohrani završnog/diplomskog rada (podcertajte odgovarajuće) u Digitalni repozitorij Filozofskog fakulteta u Splitu

Student/ica: Antonia Mamjanović

Naslov rada: USMENA BAŠTIMA U ETNOLOŠKOM KONTEKSTU U DRMIŠKOM KRAJU

Znanstveno područje: HUMANISTIČKE ZNANOSTI

Znanstveno polje: FILOLOGIJA

Vrsta rada: ZAVRŠNI RAD

Mentor/ica rada: DR. SC. MARKO DRASIĆ, prof.

(ime i prezime, akad. stupanj i zvanje)

Komentor/ica rada: DR. SC. MIKOLA SUVARA

(ime i prezime, akad. stupanj i zvanje)

Članovi povjerenstva: DR. SC. MIKOLA SUVARA, DR. SC. BORIS ŽUKIĆ, prof.

(ime i prezime, akad. stupanj i zvanje)

Ovom izjavom potvrđujem da sam autor/autorica predanog završnog/diplomskog rada (zaokružite odgovarajuće) i da sadržaj njegove elektroničke inačice u potpunosti odgovara sadržaju obranjenog i nakon obrane uređenog rada. Slažem se da taj rad, koji će biti trajno pohranjen u Digitalnom repozitoriju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu i javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, NN br.123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 46/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15, 131/17), bude:

a) rad u otvorenom pristupu

b) rad dostupan studentima i djelatnicima FFST

c) široj javnosti, ali nakon proteka 6/12 /24 mjeseci (zaokružite odgovarajući broj mjeseci).

(zaokružite odgovarajuće)

U slučaju potrebe (dodatnog) ograničavanja pristupa Vašem ocjenskom radu, podnosi se obrazloženi zahtjev nadležnom tijelu u ustanovi.

Mjesto, nadnevak: Split, 15. 9. 2020. god.

Potpis studenta/studentice: Antonia Mamjanović